

UVODNA INFORMACIJA

ZA POSVET O POSKUSNEM UVAJANJU E-KNJIG V ŠOLSKE KNJIŽNICE

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Velika dvorana, Masarykova 16, Ljubljana

Četrtek, 18. 6. 2020 od 11. ure do 14. ure

V procesu priprave tega posveta smo najprej analizirali obstoječe možnosti za dostopanje do e-knjig v šolskih knjižnicah. S tem namenom smo zbrali podatke o edini delujoči distribucijski platformi e-knjig v okviru sistema COBISS kot tudi o tehničnih težavah (zaznanih s strani splošnih knjižnic in njihovih uporabnikov), zbrali informacije o dokončanih in potekajočih pilotnih projektih ter preučili sistemske slabosti sedanje ureditve. Posebno pozornost smo namenili opozorilom o slabostih branja z digitalnih zaslonov, kot to opozarjajo nekatere odmevne znanstvene raziskave, na primer velika raziskava primerjave branja s papirja in branja z digitalnih predlog *E-Read: Evolution of Reading in the Age of Digitalisation*¹ evropske mreže COST, ki je potekala je med leti 2015 in 2018 v 52 državah. Rezultati te raziskave so pokazali, da je branje z digitalnih predlog »površinsko in plitko, pomnjenje prebranega in koncentracija krajša, vzporedne raziskave pa kažejo na sistematično slabšanje vida pri kontinuirani rabi digitalnih naprav.«² Ob tem nismo mogli spregledati strateških usmeritev v temeljnih dokumentih, kot sta Posodobitve pouka v gimnazijski praksi Knjižnično informacijsko znanje³ in Priporočilo 10 IFLA Smernic za šolske knjižnice⁴, dokumentov, ki v digitalni eri obravnavajo digitalno knjižnico kot integralni del hibridne knjižnice.

PREDPOSTAVKE

- ❖ Branje tiskanega besedila je kakovostnejše kot branje besedila na zaslonu, učenci morajo razviti in utrditi sposobnosti branja na tiskanem mediju, preden posežejo po digitalnih virih. Zato naj bi omogočali e-knjige predvsem učencem v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju in dijakom v srednji šoli.
- ❖ Izjema so učenci z ovirami branja (na primer dislektiki, slepi in slabovidni). E-viri lahko tem učencem, seveda v ustreznih programih (Daisy), olajšajo ali sploh omogočijo branje. Ti učenci e-publikacije potrebujejo takoj ob vstopu v šolo in ves čas šolanja, do zaključka.

¹ <https://ereadcost.eu/>

² <https://www.pei.si/rezultati-cost-raziskave-e-read-evolution-of-reading-in-the-age-of-digitisation/>

³ Digitalna knjižnica je »integralni del **hibridne knjižnice** – knjižnice, znotraj katere se ob njeni klasični knjižnici in fizični knjižnični zbirki uveljavlja informacijsko-komunikacijska tehnologija za dostopnost elektronskih virov in storitev«.

Posodobitve pouka v gimnazijski praksi Knjižnično informacijsko znanje (str.3)
http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/ifla_guidelines.pdf

⁴ »Celotno knjižnično osebje bi si moralo prizadevati izgraditi knjižnične zbirke fizičnih in digitalnih virov skladno z učnim načrtom ter nacionalnimi, etičnimi in kulturnimi identitetami članov šolske skupnosti; prav tako bi si morali prizadevati za večjo dostopnost virov na osnovi praks, kot so katalogizacija, ohranjanje in posredovanje virov«.

http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/ifla_guidelines.pdf

- ❖ E-knjige so lahko dostopne na daljavo, kar omogoča dostop do tega gradiva tudi učencem in dijakom, ki iz kakršnih koli razlogov ne morejo fizično obiskati knjižnice.
- ❖ Šolske knjižnice ne morejo pokriti vseh potreb učencev in dijakov po tiskanih naslovih del v omejenem časovnem razdobju.
- ❖ Za uporabo e-knjig morajo imeti šole in učence ustrezno IKT opremo.
- ❖ Za dostopanje do e-knjig do e-virov zahteva morajo biti šolski knjižničarji usposobljeni za uporabo tehničnih pripomočkov in dostop.
- ❖ Dokler in če so vmesniki v angleškem jeziku, so lahko izziv za medpredmetno povezovanje z angleščino.

Kaj želimo omogočiti z zagotavljanjem e-knjig in drugih e-virov?

- ❖ Učencem in dijakom želimo omogočiti v prvi fazi dostop do gradiv, ki sodijo v učno obveznost: to je domače branje, maturitetna besedila ... Dostop do e-vira ne izključuje nakupa teh naslovov v tiskani obliki za šolsko knjižnico. Spodbujanje branja na analognih nosilcih (tisk) je še vedno prednostna naloga šolske knjižnice, vendar se s tem ne odpoveduje prednostim, ki jih nudijo publikacije v elektronski obliki, to je dostopnosti od koder že, v velikem številu, sočasno in predvsem takrat, kadar šolske knjižnice objektivno, zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ne morejo zagotoviti zadostnega števila izvodov, ker se povpraševanje po njih pojavlja kolektivno.
- ❖ Z namenom razvijanja bralne pismenosti in bralne kulture bi učencem in dijakom olajšali dostop do vseh aktualnih naslovov bralne značke in drugih organiziranih oblik razvijanja bralne kulture, h katerimi pristopajo šole.
- ❖ Omogočili bi dostop do učnih gradiv (e-učbeniki in druge publikacije), ki jih pri izvajanju pouka potrebujejo učitelji.,
- ❖ Bralno oviranim bi olajšali oziroma omogočili branje.
- ❖ Z usposabljanjem za uporabo novih platform, ki omogočajo dostop do e-virov, bi računalniško in informacijsko opismenili učenci, dijake in učitelje.
- ❖ Pospešili bi dejavnosti in načine za izboljšanje kakovosti uporabniške izkušnje pri branju z digitalnih predlog.

Soočili smo se tudi z naslednjimi opozorili:

- ❖ Šolska knjižnica kot pomemben integralni del vzgojno izobraževalnega procesa ne sme postati storitveni servis distribucijski(m) platformi(am), ki omogoča(jo) oddaljeno izposojlo e- knjig.
- ❖ Vpeljava distribucijskih platform v šolske knjižnice, podobno kot tudi vpeljava sistema COBISS v šolske knjižnice, ne sme biti nesorazmerna s tem, kar je vloga šolske knjižnice in šolskega knjižničarja, saj bo v nasprotnem primeru vse skupaj služilo zgolj upravnim statistikam ministrstva za spremljanje dela šolskih knjižnic.
- ❖ Prenos fizičnih knjig v digitalno okolje, ki ne omogoča dodatnih funkcionalnosti, kot so možnosti dodajanja opomb in zaznamkov v e-knjige, spreminjanja velikosti slik brez izgube jasnosti ter različnih oblik interaktivnosti, ne pomeni dodane vrednosti.
- ❖ Usmerjanje učencev v uporabo storitve BIBLOS v splošni knjižnici je bilo že sedaj del nalog šolskega knjižničarja, zato uvajanje te platforme ne pomeni nobene dodane vrednosti.

- ❖ E-knjige iz BIBLOS-a predvidevajo namestitvev programske opreme *Adobe Digital Edition*, katere vmesnik je v angleškem jeziku. Učencev tako ni mogoče učiti uporabe nove tehnologije z razumevanjem, temveč se jim lahko samo pokaže, kam klikati – to pa je v nasprotju s tem, kar je namen informacijskega opismenjevanja.
- ❖ Potrebno je razumevanje in poglobljeno znanje o tehnologiji, ker sistemi niso nevtralni (npr. COBISS spodbuja uporabo na način iskanja v googlu – enovrstična iskalna vrstica, namesto prejšnje sheme izbirnega iskanja).
- ❖ Nesprejemljivo je, da bi bila ob možnosti izposoje tudi možnost nabave e-knjige. V kolikor si učenec ne bo mogel izposoditi knjige, bo pod pritiskom, da jo mora (za nizko ceno) kupiti. To bo učence in njihove starše postavljalo v nezavidljiv položaj.
- ❖ Šolske knjižnice bi morale vzpodbuditi, da informirajo in spodbujajo uporabo e-knjig na različnih platformah, poleg Biblosa na primer Wikivir in dLib, ter spremljajo odzive. Po koncu tega obdobja bi bilo smiselno organizirati posvetovanje na temo uporabe e-knjig/e-virov v izobraževanju.

PREDLOG IZHODIŠČ ZA PRISTOP K TESTNEMU PROJEKTU UVAJANJA E-KNJIG V ŠOLSKE KNJIŽNICE

Šolske knjižnice ostajajo integralni del vzgojno-izobraževalnega sistema in še naprej v celoti služijo ciljem tega sistema, so pa e-knjige oziroma e-branje v digitalni dobi neizogibni, posledično je neizogibno tudi uvajanje e-knjig v šolsko knjižnico, da bodo šolska knjižnica in šolski knjižničarji lahko odigrali pomembno vlogo in osmislili obstoj šolskih knjižnic v novih tehnoloških okoliščinah.

Branje s papirja in branje z zaslona se razlikujeta kot se razlikujejo tudi možnosti (tehnične, funkcionalne, ekonomske ...), ki jih ponujajo tiskane knjige in e-knjige. Zato ne more biti govora o nadomeščanju tiskane z e-knjigo, ampak je vprašanje samo to, kako priti do hibridnih šolskih knjižnic, »znotraj katerih se ob klasični knjižnici in fizični knjižnični zbirki uveljavlja informacijsko-komunikacijska tehnologija za dostopnost elektronskih virov in storitev.«

Pri načrtih v zvezi z uvajanjem e-knjig v šolske knjižnice je treba upoštevati

- ❖ Deklaracijo iz Stavangerja,⁵ v kateri je zapisano, da je potrebno v veliki meri šele odkriti »kako – glede na različne vsebine, ki jih beremo in glede na različne starostne skupine – polno izkoristiti prednosti enega in drugega medija.«
- ❖ da se morajo učenci »naučiti uporabljati strategije, s pomočjo katerih bodo lahko poglobljeno brali tudi z zaslonov;«
- ❖ strokovno avtonomijo šol.

⁵ https://ereadcost.eu/wp-content/uploads/2019/02/Deklaracija_iz_Stavangerja_o-prihodnosti_branja_SI.pdf

NAČRT

MIZŠ ŽELI omogočiti šolam uporabo storitev distribucijskih platform, ki omogočajo oddaljeno izposajo e-knjig kratkoročno in dolgoročno: kratkoročno s testiranjem obstoječih možnost začeni z domačim branjem in maturitetnimi teksti ter dolgoročno s sprejemom strategije razvoja šolskega knjižničarstva, ki bo na osnovi širšega posvetovanja s stroko in testnega projekta načrtala nadaljnje srednjeročno in dolgoročno usmerjene korake.

I. FAZA – TESTNA

Uporaba Biblos-a kot orodja, ki bo

1. zagotavljalo dostop šolskih knjižnic, ki so vključene v sistem COBISS do e-naslovov iz *zakupa pravice do neomejenega števila izposoj šolskih knjižnic za dogovorjeno obdobje trajanja pravice,*⁶ kot bi bil dogovorjen z založbami na osnovi javnega poziva/razpisa ali druge oblike na centralni ravni (glej spodaj),
2. omogočalo dostop z licenco na osnovi posamičnih pogodb Beletrine kot lastnika platforme Biblos s posameznimi šolami brez plačila članarine/uporabnine, ker bi bilo to urejeno v okviru prve točke.

Pogodbeno Z ZALOŽBAMI

Povabilo založbam, da pošljejo svojo ponudbo za zakup prostega dostopa svojih e-naslovov za domače branje, prednostno za tretje vzgojno-izobraževalno obdobje v osnovni šoli in za srednje šole, ki bi ga založbe omogočile preko

- Biblos-a,
- Svoje distribucijske platforme povezane s COBISS-om.

Trajanje zakupa: šolsko leto 2020/2021

Vrednost testnega projekta: 300.000 EUR

II. FAZA

POSVET z vsemi deležniki, ki ga organizira MIZŠ v sodelovanju s svojo institucionalno podporo (ZRSŠ, NUK, IZUM) po zaključku testnega projekta v juniju 2021

III. FAZA

Oblikovanje srednjeročnih sistemskih rešitev na osnovi testne faze in posveta ter v okviru nastajajočega Pravilnika o pogojih za delovanje ŠK in načrtovane Strategije razvoja ŠK

⁶ Pravno pomeni zakup dejanje, s katerim stvar ali pravica, ki prinaša koristi, za plačilo preide v začasno uporabo koga.